

Cours de tibétain - sūtra de la pousse de riz - leçon 63

Dans cette leçon, nous étudions la fin de la partie du sūtra consacrée au rôle que jouent les six éléments comme condition dans la manifestation des phénomènes.

Une fois cette partie étudiée, nous reprendrons l'étude du sūtra depuis le début, pour profiter des nouvelles compétences acquises en cours de route tout au long de ces 63 leçons. Rappelons-le : nous avons commencé l'étude de ce sūtra en apprenant à lire le tibétain. Aujourd'hui, nos nouvelles compétences en analyse et grammaire nous permettent d'étudier d'une manière bien plus approfondie la première moitié de ce sūtra.

1. Exercice de lecture

དེ་ལ་སའི་ཁམས་ནི་བདག་མ་ཡིན། སེམས་ཅན་མ་ཡིན། རྫོག་མ་ཡིན། རླེ་
བ་པོ་མ་ཡིན། །ཤེད་ལས་རླེས་བ་མ་ཡིན། །ཤེད་བྱ་མ་ཡིན། བྱད་མེད་མ་ཡིན།
རླེས་བ་མ་ཡིན། མ་ནིང་མ་ཡིན། ང་མ་ཡིན། བདག་གི་མ་ཡིན་ཏེ། གཞན་
སྲུང་ཡང་མ་ཡིན་ནོ། །

དེ་བཞིན་དུ་ཚུའི་ཁམས་དང་། མའི་ཁམས་དང་། རླུང་གི་ཁམས་དང་། རྣམ་
མཁའི་ཁམས་དང་། རྣམ་བར་ཤེས་པའི་ཁམས་ཀྱང་བདག་མ་ཡིན། སེམས་
ཅན་མ་ཡིན། རྫོག་མ་ཡིན། རླེ་བ་པོ་མ་ཡིན། །ཤེད་ལས་རླེས་བ་མ་ཡིན།
ཤེད་བྱ་མ་ཡིན། བྱད་མེད་མ་ཡིན། རླེས་བ་མ་ཡིན། མ་ནིང་མ་ཡིན། ང་མ་
ཡིན། བདག་གི་མ་ཡིན། གཞན་སྲུང་ཡང་མ་ཡིན་ནོ། །

2. Repère des particules

[དེ་+ལ་] [སའི་ཁམས་+ནི་] [བདག་-མ་+ཡིན།] [སེམས་ཅན་-མ་ཡིན།] [སློག་-མ་ཡིན།]
[སྐྱེ་བ་+པོ་-མ་ཡིན།] [འཤེད་+ལས་+སྐྱེས་+པ་-མ་ཡིན།] [འཤེད་བྱ་-མ་ཡིན།] [བྱུང་མེད་-
མ་ཡིན།] [སྐྱེས་པ་-མ་ཡིན།] [མ་ནིང་-མ་ཡིན།] [ང་-མ་ཡིན།] [བདག་+གི་+མ་ཡིན་+ཉེ།]
[གཞན་] [སྲུ་+འི་+ཡང་] [མ་ཡིན་+ལོ།] |
[དེ་བཞིན་དུ་] [རྒྱ་+འི་+ཁམས་+དང་།] [མེ་+འི་+ཁམས་+དང་།] [རྒྱུང་+གི་+ཁམས་+དང་།]
[ནམ་མཁའ་+འི་+ཁམས་+དང་།] [རྣམ་པར་འཤེས་པ་+འི་+ཁམས་+ཡང་།] [བདག་-མ་ཡིན།]
[སེམས་ཅན་-མ་ཡིན།] [སློག་-མ་ཡིན།] [སྐྱེ་བ་+པོ་-མ་ཡིན།] [འཤེད་+ལས་+སྐྱེས་པ་-མ་
ཡིན།] [འཤེད་བྱ་-མ་ཡིན།] [བྱུང་མེད་-མ་ཡིན།] [སྐྱེས་པ་-མ་ཡིན།] [མ་ནིང་-མ་ཡིན།]
[ང་-མ་ཡིན།] [བདག་+གི་+མ་ཡིན།] [གཞན་སྲུ་+འི་+ཡང་-མ་ཡིན་+ལོ།] |

3. Vocabulaire

དེ་ལ་	à ce sujet, quant à cela
ས་	terre, élément terre
ཁམས་	élément, constituant
ནི་	particule emphatique
བདག་	soi, moi
མ་ཡིན་	ne pas être
སེམས་ཅན་	être sensible
སྲོག་	vie, souffle vital
སྐྱེ་བ་པོ་	personne née, créature
ཤེད་ལས་སྐྱེས་པ་	né de Manu
ཤེད་བུ་	fil de Manu, mānava
<p>Manu étant l'archétype de l'homme, le géniteur de l'humanité, dans le Mahābhārata, les Purāṇas et d'autres textes indiens, "fil de Manu" est un synonyme d'"être humain" ou de l'humanité en général. Également rendu par "né de Manu".</p>	
བུད་མེད་	femme
སྐྱེས་པ་	homme
མ་ནིང་	neutre, hermaphrodite
ང་	je, moi
བདག་གི་	mon, mien
ཏི་	particule de jonction (et, mais)
གཞན་	autre
སྟེ་	qui
ཡང་	aussi, même

དེ་བཞིན་དུ་	de même, pareillement
ཚུ་	eau
མེ་	feu
ལྷན་	vent, air
ནམ་མཁའ་	espace, ciel
ནམ་པར་ཤེས་པ་	conscience
ཀྱང་	aussi, également

4. Analyse grammaticale

Première phrase

དེ་ལ་སའི་ཁམས་ནི་བདག་མ་ཡིན། སེམས་ཅན་མ་ཡིན། རློག་མ་ཡིན། རླུ་བ་པོ་མ་ཡིན། ཤེད་ལས་རླུས་པ་མ་ཡིན། ཤེད་
བུ་མ་ཡིན། བུ་མེད་མ་ཡིན། རླུས་པ་མ་ཡིན། མ་ནིང་མ་ཡིན། ང་མ་ཡིན། བདག་གི་མ་ཡིན་ཏེ། གཞན་སུའི་ཡང་མ་ཡིན་
ནོ།།

- དེ་ལ་ : locution adverbiale (datif) - "à ce sujet", "concernant cela". Composé de དེ (démonstratif "cela") + ལ་ (particule du datif/locatif).
- སའི་ཁམས་ : sujet - "l'élément terre". Composé de ས་ ("terre") + འི་ (particule du génitif) + ཁམས་ ("élément"), formant un composé de type génitif.
- ནི་ : particule de mise en relief du sujet - met l'accent sur "l'élément terre".
- བདག་མ་ཡིན་ : prédicat négatif - "n'est pas un soi". Composé de བདག་ ("soi") + མ་ཡིན་ (négation de "être").
- སེམས་ཅན་མ་ཡིན་ : prédicat négatif - "n'est pas un être sensible". Composé de སེམས་ཅན་ ("être sensible") + མ་ཡིན་ (négation).
- རློག་མ་ཡིན་ : prédicat négatif - "n'est pas une vie". Composé de རློག་ ("vie") + མ་ཡིན་ (négation).
- རླུ་བ་པོ་མ་ཡིན་ : prédicat négatif - "n'est pas une créature". Composé de རླུ་བ་པོ་ ("créature") + མ་ཡིན་ (négation).
- ཤེད་ལས་རླུས་པ་མ་ཡིན་ : prédicat négatif - "n'est pas né de la force vitale, Manu". Composé de ཤེད་ (force vitale) + ལས་ (particule d'origine) + རླུས་པ་ (né, participe passé) + མ་ཡིན་ (négation).
- ཤེད་བུ་མ་ཡིན་ : prédicat négatif - "n'est pas un fils de Manu". Composé de ཤེད་བུ་ ("fils de Manu") + མ་ཡིན་ (négation).
- བུ་མེད་མ་ཡིན་ : prédicat négatif - "n'est pas une femme". Composé de བུ་མེད་ ("femme") + མ་ཡིན་ (négation).
- རླུས་པ་མ་ཡིན་ : prédicat négatif - "n'est pas un homme". Composé de རླུས་པ་ ("homme") + མ་ཡིན་ (négation).
- མ་ནིང་མ་ཡིན་ : prédicat négatif - "n'est pas neutre/hermaphrodite". Composé de མ་ནིང་ ("neutre") + མ་ཡིན་ (négation).
- ང་མ་ཡིན་ : prédicat négatif - "n'est pas moi". Composé de ང་ ("je/moi") + མ་ཡིན་ (négation).
- བདག་གི་མ་ཡིན་ཏེ་ : prédicat négatif suivi d'une particule de jonction - "n'est pas mien/à moi et". Composé de བདག་ ("soi") + གི་ (particule du génitif) + མ་ཡིན་ (négation) + ཏེ་ (particule de jonction indiquant que la phrase continue).

- གཞན་སྲིད་ཡང་མ་ཡིན་ཅོ་ : conclusion avec prédicat négatif - "n'appartient à aucun autre non plus". Composé de གཞན་ ("autre") + སྲིད་ ("qui") + འི་ (particule du génitif) + ཡང་ ("aussi/même") + མ་ཡིན་ (négation) + ཅོ་ (particule finale affirmative).

Deuxième phrase

དེ་བཞིན་དུ་རྒྱུ་ལམས་དང་། མེ་ལམས་དང་། རླུང་གི་ལམས་དང་། རྣམ་མཁའི་ལམས་དང་། རྣམ་པར་ཤེས་པའི་ལམས་ཀྱང་བདག་མ་ཡིན། ལེགས་ཅན་མ་ཡིན། རྣོག་མ་ཡིན། རླེ་བ་ལོ་མ་ཡིན། ཤེད་ལས་རླེས་པ་མ་ཡིན། ཤེད་བྱ་མ་ཡིན། བྱད་མེད་མ་ཡིན། རླེས་པ་མ་ཡིན། མ་ནིང་མ་ཡིན། ང་མ་ཡིན། བདག་གི་མ་ཡིན། གཞན་སྲིད་ཡང་མ་ཡིན་ཅོ། །

- དེ་བཞིན་དུ་ : locution adverbiale - "de même", "pareillement". Composé de དེ་ ("cela") + བཞིན་ ("comme") + དུ་ (particule oblique).
- རྒྱུ་ལམས་དང་ : groupe nominal avec conjonction - "l'élément eau et". Composé de རྒྱུ་ ("eau") + འི་ (particule du génitif) + ལམས་ ("élément") + དང་ (conjonction "et").
- མེ་ལམས་དང་ : groupe nominal avec conjonction - "l'élément feu et". Composé de མེ་ ("feu") + འི་ (particule du génitif) + ལམས་ ("élément") + དང་ (conjonction "et").
- རླུང་གི་ལམས་དང་ : groupe nominal avec conjonction - "l'élément air et". Composé de རླུང་ ("air/vent") + གི་ (particule du génitif) + ལམས་ ("élément") + དང་ (conjonction "et").
- རྣམ་མཁའི་ལམས་དང་ : groupe nominal avec conjonction - "l'élément espace et". Composé de རྣམ་མཁའ་ ("espace/ciel") + འི་ (particule du génitif) + ལམས་ ("élément") + དང་ (conjonction "et").
- རྣམ་པར་ཤེས་པའི་ལམས་ཀྱང་ : groupe nominal suivi de particule inclusive - "l'élément conscience aussi". Composé de རྣམ་པར་ཤེས་པ་ ("conscience") + འི་ (particule du génitif) + ལམས་ ("élément") + ཀྱང་ (particule "aussi/également").
- བདག་མ་ཡིན་ : prédicat négatif - "n'est pas un soi". Composé de བདག་ ("soi") + མ་ཡིན་ (négation).

Les prédicats négatifs suivants suivent la même structure que dans la première phrase, et la conclusion est identique.

5. Traduction littérale complète:

À ce sujet, l'élément terre n'est pas un soi, n'est pas un être sensible, n'est pas une vie, n'est pas une créature, n'est pas né Manu (de la force vitale), n'est pas un Manu, n'est pas une femme, n'est pas un homme, n'est pas neutre, n'est pas moi, n'est pas mien, et n'appartient à aucun autre non plus.

De même, l'élément eau et l'élément feu et l'élément air et l'élément espace et l'élément conscience aussi ne sont pas un soi, ne sont pas un être sensible, ne sont pas une vie, ne sont pas une créature, ne sont pas nés de Manu, ne sont pas un fils de Manu, ne sont pas une femme, ne sont pas un homme, ne sont pas neutres, ne sont pas moi, ne sont pas miens, et n'appartiennent à aucun autre non plus.

6. Traduction littéraire

Les six éléments comme conditions

Suite et fin de la partie consacrée aux six éléments comme conditions.

དེ་ལ་སའི་ཁམས་ནི་བདག་མ་ཡིན། སེམས་ཅན་མ་ཡིན། རྣོག་མ་ཡིན། རླེ་བ་པོ་མ་ཡིན། འཕྲུ་ལས་རླེས་པ་མ་
ཡིན། འཕྲུ་བ་མ་ཡིན། ལུང་མེད་མ་ཡིན། རླེས་པ་མ་ཡིན། མ་ནིང་མ་ཡིན། ང་མ་ཡིན། བདག་གི་མ་ཡིན་ཏེ།
གཞན་སྤྱི་ཡང་མ་ཡིན་ནོ། །

En effet, l'élément terre n'est pas un « soi བདག », un être doué d'esprit སེམས་ཅན, un être vivant རྣོག, un individu རླེ་བ་པོ, il ne descend pas de l'ancêtre Manu འཕྲུ་ལས་རླེས་པ, n'est pas un être humain འཕྲུ་བ, n'est ni femelle ལུང་མེད, ni mâle རླེས་པ, ni hermaphrodite མ་ནིང, il n'est pas « moi ང », il n'est pas « mien བདག་གི » ni quoi que ce soit d'autre.

དེ་བཞིན་དུ་རླུའི་ཁམས་དང་། མེད་ཁམས་དང་། རླུང་གི་ཁམས་དང་། རྣམ་མཁའི་ཁམས་དང་། རྣམ་པར་འཕེས་
སའི་ཁམས་ཀྱང་བདག་མ་ཡིན། སེམས་ཅན་མ་ཡིན། རྣོག་མ་ཡིན། རླེ་བ་པོ་མ་ཡིན། འཕྲུ་ལས་རླེས་པ་མ་ཡིན།
འཕྲུ་བ་མ་ཡིན། ལུང་མེད་མ་ཡིན། རླེས་པ་མ་ཡིན། མ་ནིང་མ་ཡིན། ང་མ་ཡིན། བདག་གི་མ་ཡིན། གཞན་སྤྱི་
ཡང་མ་ཡིན་ནོ། །

De même en est-il pour l'élément eau, l'élément feu, l'élément air, l'élément espace et l'élément conscience qui ne sont ni des « soi », ni des êtres doués d'esprit, ni des êtres vivants, ni des individus, qui ne descendent pas de Manu, ne sont pas des êtres humains, ne sont ni mâles, ni femelles, ni hermaphrodites, ni « moi », ni « miens », ni quoi que ce soit d'autre.¹

¹ Traduction Philippe Cornu.